

U livanjskom kraju kršćanstvo se ukorijenilo vrlo rano - već u antičko doba. O tome svjedoči i nedavno otkrivena starokršćanska bazilika na Rešetarici kod Livna. Tamo je otkrivena također i starohrvatska nekropolja. U Rapovinama kod Livna pronađen je najstariji starohrvatski spomenik u Bosni i Hercegovini: dio oltarne pregrade koji potječe iz ruševina crkve posvećene Sv. Petru apostolu iz 9. stoljeća. Po svojim stilskim obilježjima pripada predromaničkoj arhitekturi, karakterističnoj za starohrvatske sakralne građevine s područja Knina i srednje Dalmacije. Franjevački samostan na Gorici kod Livna osnovan je 1859. god. Franjevci su, međutim, u livanjskom kraju nazočni već od srednjega vijeka. Do turskoga osvojenja Bosne tamo su podignute brojne crkve i franjevačke kuće, koje su kasnije iščezle. O tome svjedoče brojna crkvišta. Ovdje spominjemo crkve Sv. Ivana Krstitelja i Sv. Luke Evangelistu, koja je pretvorena u džamiju. U goričkom samostanu čuva se zvono, koje potječe iz druge polovice 15. st., a pronađeno je na području Livna u 19. stoljeću.

Do konca 17. stoljeća franjevačke kuće i crkve su porušene. U vrijeme progona u 16. i 17. stoljeću katolici su bježali u krajeve pod kršćanskim vlašću, da bi se u boljim vremenima opet vraćali. Tijekom 17. stoljeća pastoralnu brigu o ovim krajevima vodili su franjevci iz ramskoga samostana, a kada je taj samostan opustio god. 1687, onda su tu brigu preuzeli fojnički franjevci. Tridesetih i četrdesetih godina 18. stoljeća franjevci intenziviraju svoj dušobrižnički rad u livanjskom kraju. Prvih desetljeća 18. stoljeća oni tamo nemaju stalnog boravišta. Prva se kuća spominje 1741. god. u Čukliću, ali bez crkve. U dušobrižništvu franjevcima pomažu i svjetovni svećenici - glagoljaši. Župa, koja obuhvaća cijeli livanjski kraj, broji tada (1741. god.) 3.968 katolika, dok će se njihov broj 1768. godine povećati na 6.665. Osim u Čukliću, franjevci su uskoro podigli kućice u Ljubunčiću i Vidošima, a za kratko je vrijeme bila i u Mišima. Pod konac 18. stoljeća sjedište livanjske župe ustaljuje se u Vidošima, odakle franjevci pastoriziraju sav livanjski kraj. Od prostrane livanjske župe sa sjedištem u Vidošima formirat će se tijekom 19. stoljeća nekoliko novih župa (Ljubunčić, Čuklić, Livno, Lištani, Grabovica, Grahovo i Glamoč). Kuća u Ljubunčiću je izgorjela 1797. godine, ali je uskoro podignuta nova. Godine 1802. izgorjela je i kuća u Vidošima, no i ona je ubrzo nadomještena novom. U Vidošima je izgleda postojala i crkvica od šepera. Inače se bogoslužje uglavnom obavljalo na otvorenom prostoru.

Godine 1833. na mjestu Brina (od tada zvanom Gorica), u blizini Livna, franjevci su kupili zemljište s kućom i tu se nastanili. Podigli su još jednu zgradicu koja je služila za crkvu. Godine 1849. Gorica je postala ekspoziturom župe Vidoši, 1851. kapelanijom, te najzad 1858. samostalnom župom. Sjedište župe preneseno je u sam grad Livno 1900. godine.

Od godine 1849. franjevci vode pučku školu u Livnu. Do 1878. god. učiteljevalo je 14 franjevaca i 6 svjetovnjaka, od kojih dvojica pravoslavne vjere. Godine 1874. u Livnu su došle sestre milosrdnice i tamo otvorile pučku školu za djevojčice.

Franjevci su 1852. god. od turskih vlasti dobili dopuštenje za podizanje samostana i crkve. God. 1854. započela je gradnja objekta zgrada po nacrtu Franje Moysesa iz Splita. Gradnju je vodio Ante Ciciliani iz Trogira (r. 7.2.1815; kod franjevačkih pisaca njegovo se prezime javlja u pogrešnom obliku Ceciliani; o tome: *Čuvari baštine /Zbornik radova/, Imotski 1989, str. 356*). Njega je u vođenju gradnje 1856. naslijedio Špiro Marić s otoka Visa. Crkva je bazilikalna trobrodna građevina s transeptom. Godine 1874. izmijenjen joj je krov, a 1876. Jozo Rako iz Dalmacije izradio je drveni oltar.

Uz podignuto zapadno krilo samostana, gradi se god. 1861-66. i južno, a na zapadnom se 1873. dograđuje još jedan kat. U vrijeme zaposjednuća BiH 1878. god. u samostanu je smješteno austrougarsko vojno zapovjedništvo, a i nekoliko drugih ustanova (pošta, sud...). Dio samostana je do 1884. god. korišten kao vojno skladište. U samostanu je bio smješten i dio bogoslova, a od god. 1905. do 1909. u njemu se nalazila bogoslovija za cijelu Bosnu Srebrenu.

Odmah po izgradnji samostana u njega je dovedena voda. Drvene vodovodne cijevi zamijenjene su god. 1885. željeznim.

Samostan je renoviran 1923, te 1987. godine. Po nacrtu Zlatka Ugljena proširen je za jedan trakt 1984-85. godine. Od 1942. do 1965. godine državne su vlasti držale dio samostanskih prostorija u svome posjedu.

U blizini samostana nalazi se groblje s kapelicom (izgr. 1885. god.) i nizom zanimljivih nadgrobnih spomenika (fra Mije Sučića, fra Dane Čulića, fra Frane Ćurića i dr.), a autori tih objekata su braća Mato i Jozo Radnić-Baje.

Godine 1885. nastavljeno je unutarnje uređenje crkve. Za nju je te godine Franjo Lach iz Ljubljane izradio šest pobočnih oltara. Godine 1887. izgrađen je prvi zvonik, a 1906. i drugi. Godine 1905-06. crkva je temeljito obnovljena. Interieur je uređen po projektu Josipa Vančaša (umjesto stropa izveden je svod, izmijenjeni su prozori, postavljene su podne pločice itd.). Pobočne oltare restaurirao je franjevački brat laik Klarenz Hemmerlmayr iz tirolske provincije, i tom su prilikom iz Tirola nabavljeni kipovi za oltare te propovjedaonica. Iste 1906. god. u radionici trapista u Banjoj Luci izgrađena su crkvena vrata od hrastova drveta s likovima Sv. Petra i Pavla. Tada je naručen i glavni oltar, koji je nakon nekoliko godina postavljen u crkvu. Njega je, zajedno s kipovima svetaca (Petar i Pavao, Ilija i Juraj), te reljefima (Abraham žrtvuje Izaka, Melkisedak, Posljednja večera), izradio Ferdinand Prinoth iz St. Ulricha (Gröden, Tirol).

Godine 1906. crkvu je dekorirao slikar Marko Antonini. Kod samog ulaza on je predstavio crkvu u gradnji zajedno s njezinim graditeljima. Zatim slijede druge teme: Rođenje Isusovo, Marijino krunjenje (u konhi apside), te osobito nadahnuta djela Molitva u Getsemanskom vrtu i Pričešćivanje apostola. Značajne su mu još teme: Isus predaje ključeve Sv. Petru, Obraćenje Sv. Pavla, Branitelji bezgrešnog začeća Bl. Dj. Marije, Kamenovanje Sv. Stjepana i dr. Zadnjih godina u tijeku je restauracija ovih slika u prezbiteriju koje izvodi Suzana Damiani, profesorica na ALU u Zagrebu. U crkvi se nalaze i tri slike Gabrijela Jurkića.

Crkva je god. 1980-81. renovirana: pokrivena je bakrom, a zidovi s vanjske strane su prefugirani i učvršćeni.

Samostan obiluje kulturno-umjetničkim sadržajima. Budući da je izgrađen novi stambeni trakt, stari dio samostana ostao je na raspolaganju za muzejsku zbirku i galeriju te je preuređen za ovu namjenu. Zadnjih godina sagrađena je nova zgrada muzeja. Od starijih likovnih djela nekoliko ih je iz 18. stoljeća: Madona s djetetom (talijanski majstor), Sv. Ivan Nepomuk (majstor sjevernjačkog podrijetla), Sv. Petar i Pavao (barokni majstor) i dr. Nevelik broj slika potječe iz 19. stoljeća, mahom od nepoznatih majstora.

Ono po čemu je samostan na Gorici posebice poznat jest zbirka slika Gabrijela Jurkića. * Samostan posjeduje također i slike drugih autora, uglavnom naših suvremenika, među kojima su N. Pivac, Lj. Lah, I. Šiško, J. Konta, M. Rosić, I. Propadalo, A. Pervan, J. Badrov, A. Pivčić i dr. U samostanu je živio i slikar-amater fra Andeo Kaić, koji je slikao stariju seosku i gradsku arhitekturu, tipičnu za livanjski kraj.

Samostanska je knjižnica vrlo bogata, posjeduje oko 40 naslova periodičnih publikacija s konca 19. i prve polovice 20. stoljeća. Samostan danas prima oko 25 naslova časopisa i novina.

U arhivu se čuvaju maticе iz 18. stoljeća, Kronika fra Nikole Lašvanina, Kronika goričkog samostana, rukopisne ljekaruše, rukopisi teoloških priručnika i dr. U arhivu je pohranjen i Šerijatski zakonik na arapskom jeziku iz 1480. god. u prijepisu iz 18. stoljeća.

U bogatoj muzejskoj zbirci nalazi se i kirurški pribor franjevačkog liječnika fra Mije Sučića (†1868), koji je nesobično pružao liječničke usluge svima bez razlike. Tu su i brojni etnografski predmeti, značajni za livanjski kraj, zatim staro oružje, novac itd., ali i vrijedni arheološki nalazi među kojima se ističe rimski reljef Dionisa iz 1-2. stoljeća.

Samostanska crkva nije župna, ali je pastoralno aktivna. Nedjeljom se drže dvije mise za puk. Crkva ima orgulje (7 registara) a izgradila ih je tvrtka Braća Zupan iz Kamne Gorice 1891. godine.

U samostanu je od 1997. godine smješten novicijat Franjevačke provincije Bosne Srebrenе.